

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

שבוע פרשת משפטים

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

מסכת פסחים פ"א-פ"ז

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

יום ד' כ"ח שבט-יום ג' א' אדר תשפ"א

דף פ"א

(מתחיל בדף פ' ב') ... אמר רב יוסף: לא, לעולם בבעלים, ובפסח, ולמעוטי טומאת התהום דזיבה. - וטומאת תהום דזיבה לא מרצה? והתניא, רבי יוסי אומר: שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה בשני שלה ואחר כך ראתה - אינה אוכלת ופטורה מלעשות פסח שני. מאי טעמא - לאו משום דמרצה ציץ? - אמרי: לא, משום דקסבר רבי יוסי מכאן ולהבא היא מטמאה ...

**קיצור כללי נדה-זבה, ובאופן שזב וזבה נטמאו
אחר טבילתם אם נטמאים מלמפרע**

אשה הרואה דם נדות נטמאת ונאסרת לבעלה. אולם מדין תורה יש בענין זה אופנים שונים של טומאה, שהם תלויים בזמני ראיית הדם ובתכיפות הראיות, וכדלהלן: אשה הרואה דם נדות נטמאה טומאת נדה למשך שבועה ימים [כולל יום בראיה], בין אם הוסיפה לראות דם בכל שבועת הימים ובין אם לא ראתה אלא בתחילתה, לאחר סיום שבועת הימים, אם פסק הדם, טובלת והיא טהורה וניתרת לבעלה.

מיד לאחר שבועת ימי נדה, מתחילה תקופה של אחד עשר ימים הנקראים "ימי זיבה", שדם הנראה בהם נקרא בתורה "כי יזוב זוב דמה ... בלא עת נדתה" [ויקרא טו כה]. ראיית דם בימי זיבה מטמאת את האשה לפי הכללים דלהלן. אם לא ראתה דם אלא יום או יומיים רצופים בלבד, הרי היא זבה קטנה. על מנת להיטהר עליה לספור יום אחד שלם נקי מראיית הדם, ואז טובלת ונטהרת. הטבילה צריכה להיות

ביום הספירה עצמו, ואם אמנם נשלם היום בנקיות הועילה הטבילה לטהרה ולהתירה לבעלה. בלשון המשנה והגמ' נקראת זבה קטנה שומרת יום כנגד יום, כיון ששומרת יום אחד נקי מדם כנגד היום שראתה בו [אף שגם עבור ראיית יומיים די בשמירת יום אחד נקי].

אך אם במשך אחד עשר ימי זיבה ראתה האשה דם בשלשת ימים רצופים, הרי היא זבה גדולה. ולצורך טהרתה מטומאה זו צריכה אשה לספור שבועה ימים שלמים הנקיים מראיית דם ["שבועה נקיים"] לטבול ולהיטהר. טבילה זו יכולה להיעשות כבר ביום השביעי לספירתה, ואם אמנם אינה רואה לערב הועילה הטבילה לטהרה ולהתירה לבעלה. אולם עוד צריכה היא להביא לאחר מכן שתי צפרים אחד לעולה ואחד לחטאת [כמבואר פ' מצורע], וכל זמן שלא הביאתם היא אסורה לאכול בקדשים ["מחוסרת כפרה"] אף שהיא מותרת כבר לבעלה.

לאחר שעוברים אחד עשר ימי הזיבה, כשתראה האשה ראייה חדשה של דם תהיה שוב נדה, ומתחיל מחזור חדש של שבועת ימי נדה, שלאחריו שוב אחד עשר ימי זיבה וחזור חלילה.

[כל זה הוא מדין תורה, אבל בנות ישראל החמירו על עצמם שבכל זמן שרואות דם ממתניות עליו ז' נקיים, ע"י נדה ס"ו א'].
כל זה לעניין זבה שהיא הרואה דם בימי זיבה, אך "זב" הוא מי שזב ממנו ריר לבן הדומה לשכבת זרע [כמבואר בפרשת זיבה ויקרא טו א-טו, וע"י במשנה זבים פ"ב מ"א], שדינו משתנה לפי

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרובבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמעוטה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של \$1,000 תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורא וזכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם \$1,000 וחצי עמוד \$500, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

מספר הפעמים שיצאה ממנו הזיבה, שראיה אחת של זוב אינה מטמאת את האדם אלא כבעל קרי ויכול לטבול במקוה מיד ולהיטהר לערב [זבים פ"א מ"א, פ"ה מ"א], ואם ראה שתי ראיות של זיבה ביום אחד או ביומיים רצופים הריהו נחשב לזב, ואינו נטהר עד שסופר שבעה ימים רצופים נקיים בלא שום זיבה, ואז טובל במעיין [מים חיים]. ויכול לטבול אפילו ביום השביעי עצמו, אך עליו להישאר נקי כל היום השביעי, ואם רואה זיבה בין טבילתו לערב הוא נטמא מלמפרע וצריך לספור שבעת ימים נקיים חדשים.

ומבואר בסוגיין, דלדעת ר' יוסי זב שראה ב' ראיות והמתין עליהם ז' נקיים וטבל בו ביום [וכנ"ל שיכול לטבול באותו היום אלא שצריך לבדוק שהוא נקי עד לערב], ואחר הטבילה ראה זוב, וכן שראתה יום אחד בימי זיבה והיא שומרת יום כנגד יום [שהיא זבה קטנה כנ"ל] וטבלה ביום השני ואח"כ ראתה, הרי הם מטמאים למפרע מדרבנן, אבל מדאורייתא רק מכאן ולהבא יש להם דין של זבים. ומקשה הגמ' שלפי שיטת ר' יוסי כיצד יתכן דין של זבה גדולה, הרי כל אשה הרואה דם ביום ראשון ושומרה את תחילת יום השני בטהרה הרי זמן זה עולה לה כאילו שמרה יום כנגד יום של הטומאה ומותרת לטבול במקוה ולהיטהר מטומאת הזיבה קטנה של היום הראשון, ואם תשוב ותראה ביום השני הרי היא נטמאת מכאן ולהבא בלבד, וכיצד יצטרפו שלשה ימי הראייה לזיבה גדולה. ומיישבת הגמ', שלפי ר' יוסי ההיכי תימצי של זבה גדולה הוא רק באופן שהדם שופע ממנה שלשה ימים רצופים בלי הפסק, שלא היה לה אפילו מקצת יום נקי. עוד מיישבת הגמ', שראתה בבין השמשות של תחילת הימים לא היתה כאן שמירה של יום נקי.

ולפי טעם זה, אם שחטו וזרקו על זב וזבה במצב הנ"ל, ואח"כ נטמאו אסורים מלאכול ופטורים מלעשות פסח שני, שהרי בשעת השחיטה וזריקה היו ראויים לאכילה.

אם יש דין טומאת התהום לגבי זיבה

בגמ' שקיל וטרי אם יש ההיתר של טומאת התהום לגבי טומאת זיבה, שלולי הטעם הנ"ל בדין זב וזבה שראו אחר טבילתם שפטורים מלעשות פסח שני משום שמכאן ולהבא הוא מטמא, היה מקום לפרש שפטורים מלעשות פסח שני כיון שלא ידעו מטומאתם בשעת השחיטה והזריקה ויש כאן ההיתר של טומאת התהום.

וברמב"ם [פ"ה ה"ג] פסק דפטורים מלעשות פסח שני, וכתב בליקוטי הלכות [בזבח תודה], שכיון שנראה מהרמב"ם [פ"ה ממטמאי משכב ומושב ה"ט] שפוסק שנטמא מלמפרע [ודלא כמבואר בסוגיין בדעת ר' יוסי], מוכח שסובר שיש דין טומאת התהום גם בזיבה. אמנם בראב"ד [פ"ו מניירות ה"ח] נראה שפסק שאין דין טומאת התהום בזיבה.

בעי רב יוסף: כהן המרצה בתמיד, הותרה לו טומאת התהום או לא ... אלא אמר רבא: יליף מועדו מועדו מפסח.

וכן פסק הרמב"ם [פ"ד מביאת מקדש ה"ו] שטומאת התהום מרצה בכל הקרבנות. ולשון הרמב"ם שם "אם היא טומאת התהום הציץ מרצה, וכל הקרבנות שהקריב נרצו". וכתב בליקוטי הלכות [בזבח תודה] דמשמע ברמב"ם שהוא אפילו בקרבנות ציבור, ובשיירי קרבן על הירושלמי תמה מנ"ל להרמב"ם דין זה. ואפשר לומר, דסבר הרמב"ם שדברי רמי בר חמא [לעיל פ' ב'] "או דילמא בזיבחה גמירי" כולל את כל הקרבנות אף של יחיד. וזה לא כדברי רש"י שביאר הסוגיא הנ"ל לעניין כהן המקריב פסח ונזיר.

משנה. נטמא שלם או רובו - שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה. נטמא מיעוטו, והנותר - שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן. הציקנין שורפין אותו לפני הבירה, בשביל ליהנות מעצי המערכה ...

מבואר במשנה, שכשכל הפסח או רובו נטמא יש לשורפו מעצי המערכה. ומבואר בגמ' הטעם כדי לבייש את אנשי החבורה שלא נזהרו מלטמא הפסח. ולציקנין [קמצנים שמעדיפים להתבייש ולא לבזבז ממנום בשביל עצים] מותר אף בנטמא חלק מהפסח לשרוף מעצי המערכה. וכתבו תוס', שההיתר לשרוף מעצי המערכה [אף שהם קדושים בקדושת בדק הבית] היא כי לב בית דין מתנה עליהם שמה שיצטרכו כדי לשרוף לפני הבירה יהיה חולין, ואף על מה שיוצרך לציקנין לב בית דין מתנה, כי חששו שאם לא יתירו להם לשרוף בעצי הקדש לא ישרפו הבשר ויבואו לידי אכילת קדשים טמאים. אמנם כל מה שלב בי"ד מתנה עליהם הוא דוקא באופנים שהתירו לו להנות מעצי המערכה וכדלהלן.

מבואר במשנה, שדוקא לציקנין התירו לשרוף אפילו מקצת מבשר הפסח שלהם שנטמא, אבל לכל אדם אסרו לשרוף מעצי המערכה אא"כ נטמא כל קרבנו כדי לביישו. ומבואר בגמ', שכל זה לבעל הבית [היינו שגר בירושלים] שיכול להשיג עצים ולכן לא התירו להנות מעצי המערכה, אבל לאכסנאי התירו בכל אופן לשרוף בשר קדשים שלו שנטמא מעצי המערכה. ונחלקו בגמ' אם הוא דין דוקא באכסנאי שהחזיק בדרך [רב פפא] או אף באכסנאי שלא החזיק בדרך [רב זביד].

ומבואר בגמ', שאסור ליקח מעצי המערכה ולשרוף בהם בחצרותיהם, שמא ישאר בידם מעצי המערכה וישתמשו בו לצרכיהם. וכן להיפך ליקח מעצי עצמם ולשרוף בהר הבית אסור, וזוהי הטעם לדעת רב יוסף כדי שלא לבייש את מי שאין לו, ולדעת רבא הטעם בזה הוא שאם ישאר להם עצים יחזירו לביתם ויבואו לחשדם שגוזלים הם מעצי המערכה. ואמרינן בגמ', דאיכא בינייהו בעצים שאינם ראויים למערכה [כחריות של דקל וקנים שבעירתם מועטת].

וברמב"ם [פ"ט מפסולי המוקדשין ה"ח] כתב: מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש, אם עבר הצופין שורפו במקומו, ואם לאו אם יש בו כזית או יתר חוזר ושורפו בירושלים, ואם הוא אורח שאין לו בית שורפו לפני הבירה מעצי המערכה. עכ"ל. וכתב הכסף משנה, שמשמע מלשונו

כדעת רב זביד שלא כסנאי מותר בכל אופן לשרוף בעצי המערכה.

נמצא שבשלשה מקרים התירו חכמים להשתמש מעצי המערכה: א. כשכל הפסח או רובו נטמא, שמאחר שהצריכוהו לשורפו לפני הבירה התירו לו לשורפו מעצי המערכה. ב. לצרי עין, שמא לא ישרפוהו ויבואו לאכול קדשים פסולים. ג. לכל אכסנאי, לפי שאין לו עצים ולא הטריחוהו לחזר אחריהם.

עוד כתב הרמב"ם [פ"ד מפסח ה"ג]: נטמא שלם או רובו שורפים אותו לפני הבירה בפני הכל כדי לביישן עד שיהיו בו, ושורפין אותו מעצי המערכה כדי שלא יחשדו אותן ויאמרו מעצי המערכה גנבו, לפיכך אם ישרפוהו בקש ובקנים ורצו לשרוף משל עצמן שורפין. עכ"ל. ומבואר כדברי רבא שהטעם שצריך לשרוף מעצי המערכה הוא כדי שלא יבואו לידי חשד אם יחזירו הנותר מן העצים, ולכן בעצים שאינם ראויים למערכה מותר לשרוף לפני הבירה מעצי עצמם.

דף פ"ב

משנה. הפסח שיצא או שנטמא - ישרף מיד. נטמאו הבעלים או שמתו - תעובר צורתו וישרף בששה עשר. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אף זה ישרף מיד, לפי שאין לו אוכלין.

פירש"י, ש'עיבור צורה' [הנצרך לדעת ת"ק] היינו שמלינים את הבשר כל הלילה [ור"ל, שהלשון 'תעובר צורתו' הוא כמו 'תעבור צורתו'], ומכיון שביו"ט אי אפשר לשורפו שאין שורפים קדשים ביו"ט [כדלקמן פ"ג ב'] שורפים אותו בששה עשר.

ומסקנת הגמ', דאפילו אם נטמאו הבעלים או שמתו קודם זריקה דלא אתחזי בשר כלל לאכילה, אפ"ה אין זה בכלל פסולו בגופו וטעון עיבור צורה, אפ"ה אי"ז בכלל פסולו בגופו וטעון עיבור צורה, ולכן הדין שאם נטמאו בעלים קודם זריקה בעינן עיבור צורה. אמנם אם נטמאו בעליו קודם שחיטה מוכח לעיל [ע"ג ב'] שנחשב פסולו בגופו כמו שחטו שלא למנויו וישרף מיד. אכן אם מתו בעליו קודם שחיטה או שמשכו ידיהם ממנו קודם שחיטה, מוכח שם שתלוי במחלוקת אם בכה"ג צריך עיבור צורה.

וברמב"ם [פ"ד ה"ג] כתב: הפסח שיצא מירושלים או שנטמא בארבעה עשר ישרף מיד, נטמאו הבעלים או מתו או משכו את ידיהם אפילו נטמאו או מתו קודם זריקת הדם מניחין אותו עד שתעובר צורתו ואחר כך ישרף [כדעת ת"ק], וכנ"ל דכיון שלא היה זה קודם השחיטה צריך עיבור צורה, זה הכלל כל שפיסולו בגופו ישרף מיד, בדם או בבעלים תעובר צורתו ואחר כך ישרף, לפיכך אם שחטו אחר שנודע שמשכו הבעלים את ידיהם או מתו או נטמאו ונדחו לפסח שני הרי זה ישרף מיד [וכהצד הנ"ל שאף במשכו ידיהם קודם שחיטה אי"ז עיבור צורה]. עכ"ל. ומבואר עכ"פ מדברי הרמב"ם, דבאופן הנ"ל שמשכו הבעלים את ידיהם או מתו או נטמאו קודם שחיטה

ישרף מיד, אמנם דוקא כשנודע דבר זה קודם שחיטה, והקשו הצ"ח והליקוטי הלכות [בעין משפט] מנ"ל דבר זה, ובצל"ח האריך ליישב הדבר.

ועצם דין השריפה מבואר למסקנת הגמ', שהוא הלכה למשה מסיני. והפסוק "בקודש באש תשרף" [ויקרא ו'] מלמד דכל שפסולו בקרבן בעצמו ופסולו בקודש [כגון לן דמה או נשפך או יצא חוץ לקלעים או נשחטה בלילה] טעון שריפה, ולא שנא קדשי קדשים לא שנא קדשים קלים, אלא שחילוק יש בדבר, דפסולי קדשי קדשים וכן אימורי קדשים קלים שנפסלו מקום שריפתן הוא בעזרה, ובשר קדשים קלים שנפסלו [ע"י יציאה לחוץ או שנטמא] הואיל ובכשרותן נאכלין בכל העיר אף שריפתן חוץ לעזרה. וכן פסק הרמב"ם [פי"ט מפסח ה"ז ו'].

ושנינו בשקלים [פ"ח מ"ז]: רבי אליעזר אומר את שנטמא באב הטומאה בין בפנים בין בחוץ ישרף בחוץ, ואת שנטמא בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ ישרף בפנים. רבי עקיבא אומר מקום טומאתו שם שריפתו. ופסק הרמב"ם [שם ה"ו] כדברי ר' ע, וכפשטות הסוגיא כאן.

דף פ"ג

משנה. העצמות והגידין והנותר - ישרפו בששה עשר. חל ששה עשר להיות בשבת - ישרפו בשבעה עשר, לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את יום טוב. גמרא. אמר רב מרי בר אבובא אמר רבי יצחק: עצמות קדשים ששימשו נותר - מטמאין את הידים, הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור ...

וכן פסק הרמב"ם [פ"ח משאר אבות הטומאה ה"ד]: קולית הפיגול או הנותר אף על פי שהיא סתומה הנוגע בה בידי נטמאו ידיו שהעצמות של קדשים ששימשו נותר או פיגול מטמאין את הידים הואיל ונעשו בסיס לדבר האסור.

... והא תנן: אבל המותר בטהור והשובר בטמא - אינו סופג את הארבעים! - לא קשיא; כאן - שהיתה לו שעת הכושר, כאן - שלא היתה לו שעת הכושר. ומאן תנא דשני ליה בין שהיתה לו שעת הכושר ללא היתה לו שעת הכושר - רבי יעקב היא. דתניא: ועצם לא תשברו בו, בו - בכשר ולא בפסול. רבי יעקב אומר: היתה לו שעת הכושר ונפסל - יש בו משום שבירת העצם, לא היתה לו שעת הכושר - אין בו משום שבירת העצם. רבי שמעון אומר: אחד זה ואחד זה אין בו משום שבירת העצם ...

פסק הרמב"ם [פ"י ה"ו] כר' יעקב שיש משום שבירת העצם בקרבן שנפסל אם היתה לו קודם לכן שעת הכושר.

... מיתיבי כל עצמות הקדשים אין טעונין שריפה, חוץ מעצמות הפסח מפני התקלה ... אמר רב נחמן בר יצחק: הכא במאי עסקינן - כגון שמצאן חלוצין. עצמות קדשים דאין בהן משום שבירת העצם - קמי דנהוו נותר חלצינהו, ולא הוו שימוש נותר, ולא בעו שריפה. עצמות הפסח, דיש בהן משום

שבירת העצם - לבתר דנהו נותר הוא דחליצנהו, והווי להו שימוש נותר, ובעו שריפה. רב זביד אמר: הכא במאי עסקינן - כגון שמצאן צבורין צבורין, ומהן חלוצין ...

כתב הרמב"ם [פ"ט מפסוה"מ ה"ט]: כל עצמות הקדשים שאין בהן מוח, אינן טעונין שריפה חוץ מעצמות הפסח. וכתב הראב"ד, דהיינו שמצאן חלוצין, וכהאוקימתא דרב נחמן בר יצחק. וכתב בליקוטי הלכות [בעין משפט], שמסתמא גם הרמב"ם מודה לזה. וכתב שם [בזבח תודה], שלא העתיק התירוף של רב זביד כיון שלא מצאו ברמב"ם.

אמר רב יהודה אמר רב: כל הגידין בשר, חוץ מגידי צואר ... אמר רב איקא בר חנינא: כגון שהוכרו ולבסוף נתערבו. רב אשי אמר: לא נצרכא אלא לשמנו דגיד הנשה. דתניא: שמנו מותר, וישראל קדושים הם ונוהגין בו איסור. רבינא אמר: בחיצון, וכדרב יהודה אמר שמואל. דאמר רב יהודה אמר שמואל: שני גידין הן, פנימי הסמוך לעצם - אסור, וחייבין עליו. חיצון הסמוך לבשר - אסור, ואין חייבין עליו.

כתב הרמב"ם [פ"י ה"א]: כשאדם אוכל את הפסח חותך הבשר ואוכל וחותר העצמות מן הפרק ומפרקן אם רצה, וכשיגיע לגיד הנשה מוציאו ומניחו עם שאר הגידים והעצמות והקרומות שיוצאין בשעת אכילה, שאין מנקין אותו כשאר הבשר ואין מחתכין אותו אלא צולין אותו שלם. עכ"ל. והשיג ע"ז הראב"ד: בחיי ראשי, אין איסור גדול מזה שיצלה הפסח עם גיד הנשה ועם שמנו ועם תרבא דתותי מתנא ועם קרומות שבראש, ואם אזכה ואוכל פסח ויביא לפני כזה הייתי חובטו בקרקע לפניו. עכ"ל.

ומבואר בכסף משנה [עפ"י הליקוטי הלכות], ששיטת הרמב"ם היא לפסוק כרבינא שמשמע שדוקא את הגיד החיצון צריך לנקר אך לא את שומנו של גיד שהאיסור בו הוא רק מנהג, מפני המצוה שיש באכילת הפסח. אמנם דעת הראב"ד להחמיר אף בשומנו של גיד, וכשיטת רב אשי.

דף פ"ד

משנה. כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך, וראשי כנפים והסחוסים. גמרא. רבה רמי, תנן: כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך, ושאינו נאכל - לא. אימא סיפא: ראשי כנפים והסחוסים. והא הני לא מתאכלי בשור הגדול! אלא תנאי היא, והכי קתני: כל הנאכל בשור הגדול - יאכל בגדי הרך, ושאינו נאכל - לא. ויש אומרים: אף ראשי כנפים והסחוסים. רבא אמר: מה הן קתני, והכי קתני: כל הנאכל בשור הגדול בשלקא - יאכל בגדי הרך בצלי, ומה הן - ראשי כנפים והסחוסים. תניא כוותיה דרבא: כל הנאכל בשור הגדול בשלקא יאכל בגדי הרך בצלי, ומה הן - ראשי כנפים והסחוסים, וגידין הרכין נידונין כבשר.

ברש"י מבואר, שהנידון במשנה מה נחשב לבשר לעניין שיוכלו להימנות עליו. אמנם בדברי הרמב"ם [שויבאו להלן]

מבואר שהנושא במשנה הוא מה נחשב 'עצם' ומה נחשב 'בשר', שדברים שאינם נאכלים בשור הגדול אסור לאכלם בגדי הרך בשליקה כיון שיש להם דין של עצם ואסור לשברם. ובדברי הראב"ד מבואר, שהנידון במשנה מה נחשב בשר לעניין שיהיו שיתחייבו עליו ב'בל תותירו'.

ובגמ' איתא, שרבה הקשה שהרישא ששנינו 'כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך' סותרת לסיפא ש'ראשי כנפים והסחוסים', שהרי הם אינם נאכלים בשור הגדול. ומתרץ רבה שבאמת הוא מחלוקת תנאים ומי ששנה זו לא שנה זו. ורבא מתרץ, שכונת המשנה 'כל הנאכל בשור הגדול' היינו ע"י שליקה שהיא בישול מרובה יאכל בגדי הרך ע"י צלי, וע"ז ממשיכה המשנה 'ראשי כנפים והסחוסים' שהם הדברים שנאכלים בשור הגדול ע"י שליקה.

וכתב הרמב"ם [פ"י ה"ט]: היה גדי קטן ורך שעצמותיו רכים לא יאכל אותן שזה שובר עצם ואם אכל לוקה, שאחד השובר עצם קשה או עצם רך, זה הכלל כל שנאכל בשור הגדול אחר שיתבשל הוא שמותר לאכול כנגדו מן הגדי הרך אחר צלייתו כגון ראשי כנפיים והסחוסים. עכ"ל. והיינו כדברי רבא, ושהנידון בזה מה נקרא 'עצם' ומה נקרא 'בשר' וכנ"ל.

עוד כתב הרמב"ם [שם ה"ח]: הסחוסים שהם כמו עצמים רכים, הרי אלו מותרין לאכלן. עכ"ל. ולשיטתו בזה שצריך היתר לאכלם, ואין הם בגדר עצם. וכתב ע"ז הראב"ד: ומעולם לא עלה על דעת מפרש שבאה זו המשנה על איסור שבירת העצם, שאם כן היה לו לומר 'כל שאינו נאכל בשור הגדול לא יאכל בגדי הרך', אבל באה על חיוב אכילה שהוא 'בבל תותירו'. עכ"ל. והוא בדומה לשיטת רש"י. אמנם העיר הכסף משנה, שקושיית הראב"ד קשה גם על פירש"י, שהרי גם לדבריו המשנה באה לומר על איזה בשר אין נמנים בפסח, והיה צריך לשנות 'כל שאינו נאכל', ועי' עוד שם.

ובליקוטי הלכות [בזבח תודה] כתב, שזה ודאי פשוט שהרמב"ם מודה לדברי רש"י שסחוסים כמו תנוך אוזן וכיוצא ב'יש להם דין בשר ונמנים עליו וגם חייבים לאוכלו, אך יל"ע אם רש"י מודה לדין הרמב"ם שעצמות שנאכלים בשור הגדול הוי בשר אף שהם נאכלים דוקא ע"י שליקה, דשמא בזה שנאכל ע"י שליקה לא פקע שם 'עצם' מיניה, וצ"ע.

[וע"ע שם. ועי' במאירי בסוגיין. ועוד האריכו בסוגיין הצ"ח והאור חדש ובחידושי הגר"ח על הש"ס].

איתמר, גידין שסופן להקשות. רבי יוחנן אמר: נמנין עליהן בפסח, ריש לקיש אמר: אין נמנין עליהן בפסח. רבי יוחנן אמר: נמנין עליהן, בתר השתא אזלינן. ריש לקיש אמר: אין נמנין עליהן, בתר בסוף אזלינן ...

מבואר בגמ' שגם ר' יוחנן חזר בו והודה לדברי ריש לקיש שגידין שסופן להקשות אין נמנין עליהן בפסח. וכן פסק הרמב"ם [פ"י ה"י].

וצריך לבדוק, כמש"כ הב"י לעניין בדיקת חמץ [סי' תל"ז], ולכן אי אפשר לפרש הפסוק באופן הזה, עיי"ש.

בתוס' [להלן פ"ה א' ד"ה כשהוא] הקשו, דבזבחים [צ"ז ב'] איתא שאין עשה דוחה לא תעשה בקדשים, שהרי עשה דאכילת הפסח אינו דוחה לא תעשה דשבירת עצם. והקשו ע"ז תוס', שהרי בזמן ששובר העצם עדיין אינו מקיים אכילת הפסח וא"כ אי"ז בעידנא וכל עשה אינו דוחה ל"ת באופן כזה [שבת קל"ג א']. וכן הקשו בתוס' זבחים שם. ובפסקי תוס' שם בזבחים כתבו שאם אי אפשר לקיים העשה בשום אופן בזמן עקירת הלאו, אי"צ שקיים העשה יהיה בזמן עקירת הלאו. וכתב ע"ז המשנה למלך שהוא חידוש גדול.

... אמר לך אביי: ולטעמך, משחשיכה נמי: נייתי גומרתא וניחות עליה ונקלה ונפקה למוח ידיה, ונימי עליה. דהא תניא: אבל השורף בעצמות והמתך בגידין - אין בו משום שבירת העצם. אלא מאי אית לך למימר - אביי אמר: משום פקע. רבא אמר: משום הפסד קדשים ...

וכ"ה ברמב"ם [פ"י ה"ה] שעל שריפת העצמות ועל חיתוך הגידין אין חייבים. וכתב הליקוטי הלכות [בזבח תודה], שבתוספתא מוכח שאפילו על חיתוך גידין קשים פטור.

איתמר, אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה, ויש עליו כזית בשר במקום אחר. רבי יוחנן אמר: יש בו משום שבירת העצם, רבי שמעון בן לקיש אמר: אין בו משום שבירת עצם ...

פסק הרמב"ם [שם], שעל עצם שאין בו כזית במקום זה ויש במקום אחר חייב, וכדעת רבי יוחנן.

בהמשך הסוגיא מבואר שהחיוב הוא רק על עצמות שיש בהם מוח, וכן פסק הרמב"ם [פ"י ה"ג]. וכתב המשנה למלך, דאף שאין חיוב על עצמות שאין בהם מוח, אבל איסורא איכא. עוד הוכיח המשנה למלך מהסוגיא לעיל [פ"ג א'] בעצמות [שמצאם חלוצים], שעצמות שעכשיו הם חלוצים מהמוח שבהם, כל שאין בהם עכשיו מוח אין בהם משום שבירת העצם.

ומבואר בגמ', דבין אם יש כזית בשר על העצם מבחוץ ובין אם הוא בפנים כמות, חייב עליו. ולכן נמנין על מוח שבראש מפני שיכול להוציאו בלא שבירת עצם, ואין נמנין על מוח שבקולית והוא העצם הסתום משני ראשיו, שהרי אינו יכול להוציאו אלא בשבירת עצם. וכ"ה ברמב"ם [ה"י].

דף פ"ה

תנן התם: הפיגול והנותר (והטמא) מטמאין את הידים. רב הונא ורב חסדא; חד אמר: מפני חשדי כהונה, וחד אמר: מפני עצלי כהונה. מר מתני אפיגול, ומר מתני אנותר. מאן דמתני אפיגול - משום חשדי כהונה, ומאן דמתני אנותר - משום עצלי כהונה. מר מתני כזית, ומר מתני כביצה ... איבעיא להו: יוצא - גזרו רבנן טומאה או לא ... אלא: ביוצא בפסח לא

משנה. השובר את העצם בפסח טהור - הרי זה לוקה ארבעים. אבל המותיר בטהור והשובר בטמא - אינו לוקה את הארבעים ... תנו רבנן: ועצם לא תשברו בו, בו - בכשר ולא בפסול. רבי אומר: בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו, כל הראוי לאכילה - יש בו משום שבירת עצם, ושאין ראוי לאכילה - אין בו משום שבירת עצם. מאי בינייהו? אמר רבי ירמיה: פסח הבא בטומאה איכא בינייהו ... רב יוסף אמר: כי האי גוונא דכולי עלמא אין בו משום שבירת העצם, דרבי לאקולי קא אתי. והאי הא פסול הוא, אלא: היתה לו שעת הכושר ונפסל איכא בינייהו ... אביי אמר: כולי עלמא כל כי האי גוונא אין בו משום שבירת העצם. מאי טעמא - השתא מיתה הא פסול הוא. אלא: שבירת העצם מבעוד יום איכא בינייהו.

וכן כתב הרמב"ם [פ"י ה"א י"א] דהשובר עצם בפסח טהור לוקה שנאמר "ועצם לא תשברו בו", וכן נאמר בפסח שני "ועצם לא תשברו בו", אבל פסח שבא בטומאה אם שבר בו עצם אינו לוקה, וכמו שלמדו ד"ז בגמ' מהפסוק "בו" בטהור ולא בטמא. אך המותיר בטהור אינו לוקה משום שהוא לאו שאין בו מעשה ואין לוקים עליו, וכדעת רבי יעקב. עוד פסק [שם ה"א ו' ז'] שלוקה אף ששבר בו עצם מבעוד יום או ששבר אחר כמה ימים. ולוקה אפילו על פסח פסול כנא ומבושל וכיוצ"ב, אך אם לא היתה לו שעת הכושר אין בו משום שבירת העצם, ובשבר האליה פסק שאינו לוקה כיון שאינו ראוי לאכילה. ובראב"ד תמה, שבכל הדברים פסק כרבנן שתלוי הדבר בכשרות הקרבן, ואילו לגבי אליה פסק כרבי שתלוי באכילה וכיון שאינו נאכל אין בו איסור זה.

וברמב"ם [שם ה"ב] כתב שצריך לשרוף עצמות הפסח כדי שלא יבואו בהן לידי תקלה. ובמשנה למלך ביאר טעמו, שכיון שהאיסור לשבור העצמות הוא בכל זמן וכן"ל, יש לשרפם כדי שלא יבואו לידי תקלה בהם.

עוד ברמב"ם [שם ה"ד] שהשובר אחר שובר חייב. וכתב הכסף משנה, שמקורו מירושלמי בפרקין.

בשער המלך שם הביא להקשות, מנלן ד"ועצם לא תשברו בו" בא לאזהרה שאסור לשבור בו עצם, הרי היה מקום לפרש שאין צריך לשוברו כדי לבדוק שלא ניקב קרום של מוח ושהולכים אחר הרוב, שהרי יש מ"ד בחולין [י"א א'] שמפסוק זה לומדים שהולכים בתר רוב ואין חוששים לטרפות בבהמה, ובדומה לזה אמרו בזבחים [ס"ו א'] אמר ר' אלעזר ב"ר שמעון שמעתי בחטאת העוף שמבדילין, ומאי "לא יבדיל אין צריך להבדיל", עיי"ש, וא"כ למה לא נאמר כאן שכונת התורה להקל שאי"צ לבדוק. והביא לתרץ, שכיון שיש ילפותא "בו" ודרשוה למעט פסח טמא מדין זה, והרי ודאי לא שייך לומר שבפסח טמא מחוייבים לבדקו. ופשוט. ועיי"ש עוד מה שהאריך בזה. ובספר חסד לאברהם כתב כאן ליישב קושייתו, דאף אם הולכים אחר הרוב מ"מ כיון שיש לו חזקת חיוב בקרבן פסח ויכול לברר אין סומכים על הרוב

מיבעיא לן דלא גזרו רבנן טומאה, מאי טעמא - בני חבורה זריזין הן, ומזהר זהירי ביה. אלא: כי קמיבעיא לן ביוצא בקדשים מאי? תיקו.

מבואר בסוגיא, דגזרו טומאה על פיגול משום חשדי כהונה שמפגלים הקרבן כדי שהבעלים לא יצאו ידי"ח, ולכן גזרו טומאה בזה כדי שאם יפגלו יהיה להם טורח לטהר עצמם. ועל נותר גזרו טומאה משום עצלי כהונה שאינם זהירים לגמור הבשר עד סוף זמן אכילתו. ונחלקו בגמ' אם שיעור הטומאה הוא בכזית כדין כל איסורי אכילה, או בכביצה כשיעור טומאת אוכלין.

ומסתפקת הגמ', אם ביוצא בשאר קדשים גזרו רבנן טומאה כדי שלא יבוא להוציאו חוץ למחיצתו, או שמא אין לחשוש לכך שיוציאו בידיים. אמנם בקרבן פסח פשוט שלא גזרו בזה כיון שבני חבורה זריזים הם.

וברמב"ם [פ"ח משאר אבה"ט ה"ג ה'] פסק שטומאת הפיגול והנותר היא בכביצה, ושיוצא הוא ספק אם מטמא או לא, לבד מקרבן פסח שודאי אינו מטמא ביוצא, כמבואר בגמ'.

... ומוציא בשר פסח מחבורה לחבורה מניין? - דתניא: לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מניין - תלמוד לומר חוצה - חוץ לאכילתו. אמר רבי אמי: המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אינו חייב עד שיניח, הוצאה כתיב ביה כשבת ...

ע' להלן בדף פ"ו מה שנכתוב בעזה"י בפרטי הדין בזה.

משנה. אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותר. ובמוקדשין קוצץ בקופיץ, שאין בו משום שבירת העצם. מן האגף ולפנים - כלפנים, מן האגף ולחוץ - כלחוץ. החלונות ועובי החומה - כלפנים ... החלונות ועובי החומה וכו'. אמר רב: גגין ועליות לא נתקדשו ...

מבואר בגמ', ששערי ירושלים עצמם [היינו מקום עובי החומה] לא נתקדשו, מפני שמצורעין [שאסורים ליכנס למחנה ישראל כדלעיל ס"ז א'] מגינין תחתיהן בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים. אך שערי עזרה נתקדשו בקדושת העזרה ולכן לעניין קדשי קדשים שנאכלים דוקא בעזרה אפשר לאכלם שם. וע"כ מקום עובי חומת העזרה בשער דינו כלפנים, חוץ משער ניקנור שלא נתקדש, כדי שיהיה המצורע ביום שמיני לטהרתו יכול לעמוד שם ולהכניס ידיו משם לעזרה לתת עליהן מדם האשם.

ודין החלונות שבחומות העזרה ועובי ראש החומה בגובה כלפנים, והיינו לעניין אכילת קדשי קדשים ולחייב שם כרת לטמא הנכנס, ודוקא כשהחלונות שוות לקרקע העזרה, וכן לעניין עובי החומה יצויר שהחומה שווה לקרקע העזרה [שהיה לעזרה חומה קטנה לפנים מן החומה הגדולה והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה העזרה, שקרקע עזרה הולך וגובה ועולה במעלות], אבל סתם חלונות

שבתוך העזרה או למעלה על עובי החומה קי"ל דגגין לא נתקדשו בקדושת העזרה, וגם זה כגגין דמיא. וכל זה הוא גם לעניין חלונות שבתוך חומת ירושלים ועובי גובה החומה למעלה לעניין אכילת קדשים קלים וככל הפרטים הנ"ל. אמנם מותר לאכול הפסח בבית ולומר ההלל על הגג.

וכן נפסק כל זה ברמב"ם [פ"ט מק"פ ה"א, פ"ד ממחוסרי כפרה ה"ב, ופ"ו מבית הבחירה ה"ז]

וכתבו רש"י ותוס' בשבועות [י"ז ב'], שהדין שגגין לא נתקדשו הוא אפילו בגגין דהיכל, ואין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטים שם קדשים קלים. ומ"מ עליות ההיכל נתקדשו, וכן כתב המשנה למלך [פ"ט מקרבן פסח] שטמא הנכנס לשם חייב כרת.

דף פ"ו

... תא שמע: הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול - תוכן חול וגגותיהן קודש! - תרגמא רב חסדא: בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה. - אי הכי, אימא סיפא: בנויות בחול ופתוחות לקודש - תוכן קודש וגגותיהן חול. ואי סלקא דעתך בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה - הויא לה מחילות, ואמר רבי יוחנן: מחילות לא נתקדשו! - כי קאמר רבי יוחנן - בפתוחות להר הבית, כי תניא ההיא - בפתוחות לעזרה ...

מתבאר בסוגיא. א. דלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קודש, והוא שהיו גגותיהן שוות לקרקע העזרה, אבל בלאו הכי אף גגותיהן חול. ב. לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש תוכן קודש וגגותיהן חול אפילו אם גגותיהן שוות לקרקע העזרה. והלשכה עצמה קדושה אף שבנויה במחילה כיון שהמחילה פתוחה לעזרה, ומבואר בובחים [נ"ו א'], כל זה לעניין אכילת קדשים שמותר לאכול בתוכה, אבל הנכנס שם בטומאה פטור]. ג. אמנם אם המחילה פתוחה להר הבית, אפילו אם כל המחילה היא תחת ההיכל והעזרה לא נתקדשה ודינה כהר הבית. וכן נפסק כל זה ברמב"ם [פ"ו מבית הבחירה ה"ח ט'].
משנה. שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד - אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין, ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין, והמיחם באמצע ... גמרא. מתניתין מני - רבי יהודה היא, דתניא: על הבתים אשר יאכלו אתו בהם - מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות. יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות - תלמוד לומר בבית אחד יאכל. מכאן אמרו: השמש שאכל כזית בצד התנור, אי פקח הוא - ממלא כריסו ממנו, ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה - באין ויושבין בצדו, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: על הבתים אשר יאכלו אתו בהם - מלמד שהאוכל אוכל בשתי מקומות, יכול יהא נאכל בשתי חבורות - תלמוד לומר בבית אחד יאכל.

פסק הרמב"ם [פ"ט ה"א] כר' יהודה דסתם לן תנא כוותיה.

וברש"י במשנה מבואר, דמה ששנינו 'אלו הופכין את פניהם' וכו' היינו שרשאין לעשו כן. אמנם לשון הרמב"ם [פ"ט ה"ג]: ואלו הופכין את פניהן אילך ואוכלין ואלו הופכין את פניהן אילך ואוכלין כדי שלא יראו מעורבים. עכ"ל. מבואר שהוא חיוב. ועי' תוי"ט.

ולעיל [פ"ה א'] איתא, שהמוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אינו חייב עד שיניח, כיון שהוצאה כתוב בה כשבת. וכן פסק הרמב"ם שם.

פרק האשה דף פ"ז

משנה. האשה בזמן שהיא בבית בעלה, שחט עליה בעלה ושחט עליה אביה - תאכל משל בעלה. הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה, שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה - תאכל במקום שהיא רוצה ... גמרא. שמעת מינה: יש ברירה. - מאי רוצה - בשעת שחיטה. ורמינהו: אשה, רגל הראשון - אוכלת משל אביה. מכאן ואילך, רוצה - אוכלת משל אביה, רוצה - משל בעלה! - לא קשיא: כאן - ברדופה לילך, כאן - בשאינה רדופה ...

מבואר בסוגיא לשיטת רש"י והרע"ב, א. שהאשה בזמן שהיא בבית בעלה, שחט עליה בעלה ושחט עליה אביה

תאכל משל בעלה, דסתמא דעתה לימנות על של בעלה כל זמן שלא פירשה שדעתה בשל אביה. ב. הלכה רגל הראשון שאחר הנישואין לבית אביה כדרך בתולות הנישאות ושחטו שניהם עליה ורדופה היתה עד כה לילך לבית אביה, ומזה נראה שדעתה היתה נוטה יותר לבית אביה, ע"כ רגל הראשון אוכלת מפסח אביה, ומכאן ואילך מספקא לן לאיזה מקום היתה דעתה נוטה יותר למנות עלי, וע"כ אין לה לאכול לא מזה ולא מזה, אם לא שפירשה להדיא בשעת שחיטה לאיזה היא רוצה [ויש לצדד ולומר דזה הספק הוא דוקא כשהלכה לבית אביה, אך אם היא בבית בעלה דעתה תמיד למנות על של בעלה. ליקוטי הלכות]. ג. אם אינה רדופה עד כה לילך לבית אביה אך הלכה רגל ראשון לבית אביה הוא ספק ברגל זה להיכן דעתה נוטה יותר, אך בשאר רגלים תלינן שדעתה נוטה יותר אחר בעלה. וכעין שיטה זו ברמב"ם [פ"ב הי"א-י"ג. ועי' תוס'].
עוד פסק הרמב"ם [שם הי"א], דצריך שתברר בשעת שחיטה היכן רוצה לאכול, דאין ברירה, וכדאיתא בגמ'.

... יתום ששחטו עליו אפוטרופסין - יאכל במקום שהוא רוצה. עבד של שני שותפין - לא יאכל משל שניהן. מי שחציו עבד וחציו בן חורין - לא יאכל משל רבו.

עי' מה שנכתוב בעזה"י להלן דף פ"ח.